

tan ve kerpiçten yapıldığını, çok sıcak bir iklimle sahip olduğunu, hurma, incir ve nar yetiştirildiğini (*Şûretü'l-arz*, s. 368), Makdisi de eski bir kaleye sahip olan şehrin etrafının sekiz kapılı bir surla çevrildiğini, üzüm bağları ve incir bahçeleriyle kuşatılmış bu küçük şehrin içinde bir ulucami dışında bir sinagog bulunduğunu kaydeder (*Ahşenü't-tekâsim*, s. 123). Hamdullah el-Müstevfî ise Irâk-ı Arap'a dahil ettiği şehrin harap olduğunu ve bir köy (mezraa) manzarası arzettiğini, bununla beraber yörede çok sayıda ziyaretgâh bulunduğunu belirtir (*Nüzhetü'l-kulüb*, s. 40).

Arap şairleri, Paytak Geçidi'nde bulunan iki hurma ağacını birbirine kavuşan iki âşığın sembolü saymış ve bundan esinlenerek birçok şiir yazmışlardır. Hulvân harabelerinde ilk kazıyı yapan H.C. Rawlinson burada Sâsânî ve İslâm dönemlerine ait çeşitli eserler bulmuştur. Günümüze intikal eden sikkelerden Hulvân'da darphâne olduğu tesbit edilmiştir (Miles, IV, 371, 375).

Ortaçağ'da Hulvân'da birçok âlim yetişmiştir; bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Hadisçi Hasan b. Ali el-Hallâl el-Hulvânî, Ebû Bekir Muhammed b. Abdullah el-Hulvânî, hadisçi Ebû'l-Hüseyn Muhammed b. Fazl el-Hulvânî, Abbâsî Halifesi Müsterşid-Billâh'ın Batı Karahanlı Hükümdarı Arslan Han Muhammed b. Süleyman'a gönderdiği elçi ve Sem'ânî'nin de hocası olan hadisçi Ebû Sa'd Yahyâ b. Ali el-Hulvânî, fakih Ebû Muhammed Bedel b. Hüseyin b. Ali el-Hulvânî.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 375, 377-378, 432-433, 442, 451, 479, 600; İbnü'l-Fakih, *Kitâbu'l-Büldân*, s. 165, 199, 210-211, 258; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 5-6, 14-16, 41, 172, 232, 243, 250; İbn Rüste, *el-A'lâku'n-neftse*, s. 270; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; İstahrî, *Mesâlik* (de Goeje), s. 79-80, 87, 166, 190, 200; İbn Havkal, *Şûretü'l-arz*, s. 368; *Hudûdü'l-âlem* (Minorsky), s. 139, 201; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsim*, s. 123; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IV, 191-193; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, X, 138; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 290-294; Müstevfî, *Nüzhetü'l-kulüb* (Strange), s. 28, 36, 40-41, 44, 103, 165, 219; A. K. S. Lambton, *Landlord and Peasant in Persia*, London 1953, s. 15; *Ferheng-i Fârisî*, V, 746; G. Le Strange, *The Lands of Eastern Caliphate*, London 1966, s. 61, 63, 79, 191-192, 228; G. C. Miles, "Numismatics", *CHIr*, IV, 371, 375; *Kâmüsü'l-a'lâm*, III, 1976-1977; "Hulvân", *IA*, V/1, s. 585; L. Lockhart, "Hulwân", *EI*² (Ing.), III, 571-572; *DMF*, I, 863; II, 843; Abdülkerim Özyayın, "Annâzîler", *DIA*, III, 215-216; Mustafa Fayda, "Cenrî b. Abdullah", a.e., VII, 411.

TAHSİN YAZICI

HULVÂNÎ, Ebû'l-Hasan (أبو الحسن الحلواني)

Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yezîd b. Ezzâz (Yezdâz) el-Hulvânî (ö. 250/864)

Kıraat âlimi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Hadisle de meşgul olmakla birlikte kendisini daha çok kıraat ilmine verdiği ve bu maksatla çeşitli ilim merkezlerine seyahatler yaptığı kaydedilmektedir. Mekke'de Ahmed b. Muhammed el-Kavvâs, Medine'de Kâlûn, Kûfe'de ve Irak bölgesinde Halef b. Hişâm, Hallâd b. Hâlid ve Dürî, Şam'da Hişâm b. Ammâr'dan kıraat okudu. Bunlardan Kâlûn için Medine'ye iki, Hişâm b. Ammâr için Dimaşk'a üç defa gittiği ve bu iki zatın rivayetleri konusunda kendisine çok güvendiği kaynaklarda belirtilmektedir. Hadis konusunda ise Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn, Ebû'r-Rebî' ez-Zehrânî, Saîd b. Mansûr, Abdullah b. Sâlih el-İclî, Mûsâ b. Mes'ûd ve Safvân b. Sâlih ed-Dimaşkî gibi âlimlerden faydalandı.

Rey'de kıraat okutan Hulvânî'nin derslerinden Hasan b. Abbas b. Ebû Mihrân, Fazl b. Şâzân, Ca'fer b. Muhammed b. Heysem, Muhammed b. Amr b. Avn el-Vâsıtî, Muhammed b. Bessâm gibi talebeler faydalanırken Fazl b. Şâzân, Ebû Bekir b. Ziyâd ve Hüseyin b. Ali b. Ham-mâd ondan hadis rivayet ettiler.

Bazı kıraat kitaplarında kurrâ-i aşereden Ebû Ca'fer el-Kârî'nin iki râvisinden biri (Ebû'l-Alâ el-Hemedânî, I, 69), bazılarında ise kurrâ-i seb'adan Nâfî'in Kâlûn rivayetine ait tariklerden biri olarak Hulvânî'ye itimat edilmiş, İbn Âmir'in Hişâm b. Ammâr rivayetine ait tariklerden biri de yine Hulvânî tariki olmuştur. Ancak İbn Ebû Hâtîm'in zikrettiğine göre Ebû Zür'a er-Râzî ona hadis konusunda güvenmediğini belirtmiştir.

Hulvânî'nin kaynaklarda genellikle 250 (864) olarak zikredilen vefat tarihini Sa-fedî 260 (874) dolaylarında diye belirtmiş, İbnü'l-Cezerî ise bunun 250'den birkaç yıl sonra olabileceğini ileri sürmüştür.

Kaynaklarda Hulvânî'ye ait bir eser tesbit edilememişse de İbnü'n-Nedîm'in Ahmed b. Zeyd el-Hulvânî adında bir kişiye ait olduğunu belirterek zikrettiği *Kitâbü Kırrâ'ti Ebi' Amr* adlı eserin -Ahmed b. Zeyd el-Hulvânî adlı bir âlime rastlanmadığı dikkate alınarak- Ahmed b. Yezîd el-Hulvânî'nin bir çalışması olabileceği söy-

lenebilir (İbnü'n-Nedîm, s. 141; *DIA*, X, 96).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 82; İbn Mihrân, *el-Ğâye fi'l-kurrâ'ti'l-âşr* (nşr. M. Gıyâs el-Canbâz), Riyad 1405/1985, s. 50-51; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Şüveymî), s. 141; Ebû'l-Alâ el-Hemedânî, *Ğâyetü'l-ihtîşâr* (nşr. Eşref M. Fuâd Tal'at), Cidde 1414/1994, I, 69, 70; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ'* (Altıkulaç), I, 437-438; a.mlf., *Mîzânü'l-i'tidâl*, I, 164; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sen 251-260*, s. 63-64; a.mlf., *el-Muğnî*, I, 62; Sa-fedî, *el-Vâfi*, VIII, 271; İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-nihâye*, I, 149-150; a.mlf., *en-Neşr*, I, 102-106, 113, 135-137; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 325; Bennâ, *İthâfû fuzalâ'ti'l-beşer* (nşr. Şa'bân M. İsmâil), Beyrut 1407/1987, I, 76, 77; Tayyar Altıkulaç, "Ebû Amr b. Alâ", *DIA*, X, 96.

TAYYAR ALTIKULAÇ

HULVÂNÎ, Emîn b. Hasan

(bk. EMİN el-HULVÂNÎ).

HULVÂNÎ, Hasan b. Ali

(الحسن بن علي الحلواني)

Ebû Muhammed (Ebû Ali) el-Hasen b. Ali b. Muhammed el-Hulvânî (ö. 242/857)

Muhaddis.

Hüzelî nisbesiyle de anılır. "Sirkeci" demek olan Hallâl lakabını ve "reyhan satıcısı" anlamına gelen Reyhânî nisbesini hangi sebeple aldığı bilinmemektedir. Bağdat, Dimaşk, Mekke, Mısır, Tarsus gibi ilim merkezlerini dolaşarak hadis tahsil etti. İlmî seyahatlerini tamamladıktan sonra Mekke'ye yerleşti. Vekî' b. Cerrâh, Abdürrezzâk es-San'ânî, Ebû Âsım en-Nebîl, Affân b. Müslim, Ali b. Medîni gibi muhaddislerden hadis okudu. Kendisinden de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Tirmizî, Ebû Hâtîm Muhammed b. İdrîs er-Râzî ve İbn Mâce gibi tanınmış âlimler rivayette bulundular.

Ricâl hakkında geniş bilgisiyle tanınan Hulvânî'nin sika olduğunda ittifak edilmiştir. Kur'an'ın mahlûk olmadığı görüşünü benimsemesine rağmen, kaynaklarda onun halku'l-Kur'an konusunda görüş bildirmeyenleri tekfir etmeyeceğini açıklaması sebebiyle ilminden gereği gibi faydalanılmadığı belirtilmektedir. Rivayetleri Nesâî'nin *es-Sünen*'i dışında *Kütüb-i Sitte*'de yer alan ve *es-Sünen* adlı bir eseri bulunduğu kaydedilen Hulvânî Zilhicce 242 (Nisan 857) tarihinde Mekke'de vefat etmiş olup bu tarih 243 olarak da zikredilmiştir.